

Galati

CUVÎNTAREA

ROSTITĂ DE

Dr. C. I. ISTRATI

MINISTRUL CULTELOR ȘI INSTRUCȚIUNII PUBLICE

CU OCASIUNEA DISCUTĂRII

PROIECTULUI DE LEGE AL INVĂȚĂMÎNTULUI

IN SENAT

IN ZIUA DE 31 MARTIE CURENT

BUCURESCI

INSTITUTUL DE ARTE GRAFIE CAROL GÖBL

Furnisor al Curții Regale

16, STRADA DOAMNEI, 16
1900.

6485

CUVÎNTAREA

ROSTITĂ DE

D-I Dr. C. I. ISTRATI

MINISTRUL CULTELOR ȘI INSTRUCȚIUNII PUBLICE

CU OCASIUNEA DISCUTĂRII

PROIECTULUI DE LEGE AL INVĂȚĂMÎNTULUI

IN SENAT

IN ZIUA DE 31 MARTIE CURENT

BUCUREȘCI

INSTITUTUL DE ARTE GRAFIE CAROL GÖBL

Furnizor al Curții Regale

16, STRADA DOAMNEI, 16
1900.

BIBL. UNIVERSITARA
~~Cota: 04/16/20~~
Invent: C157550

Biblioteca Centrală Universitară
"Carol I" București
Cota.....51002

RC 69/2017

B.C.U. "Carol I" Bucuresti

C157550

BS: 703741

Domnilor Senatori,

Ați văzut că chiar acum s'a repetat din nou că cu ocasiunea prezentării acestui mic proiect de reformă a legii învățămîntului s'a făcut multe manifestări, s'a provocat critice, s'a făcut convocări de profesori — cu tóte că fórte mici și neînsemnate — s'a făcut un memoriu și proteste prin diare. Eî bine, d-lor, găsesc că ceea ce prezentăm noi, nu este o reformă totală și complectă, cum s'a đis pe nedrept, a tuturilor legilor învățămîntului, căci nu aveți de cât să vă uitați mai de aprópe și să vedeți că în acest proiect de lege nu sunt de cât mici reforme parțiale, schimbări de dispozițiuni, pe cari nu le credeam bune, reîntórcerea unor școle la ministerul Agriculturei, unde credem că este mai bine ca

ele să fie, câte-va adăogiri noui, și în orî-ce cas se aduce armonizarea necesară între legile votate de diferiți miniștri și la diferite epoce; prin urmare nu este, cum se dice, o schimbare din nou și radicală, și pentru a vă dovedi acésta n'am de cât să vă spun că din 63 articole ale legii organice a ministerului, numai 17 s'aũ modificat și acestea mai mult din cauza necesităților nóstre budgetare; din 48 de articole ale legii clerului mirén, s'aũ modificat numai 5; din 84 articole ale legii învățămîntului primar și normal primar numai 30 și ceva mai multe din legea învățămîntului secundar și superior, mai ales articolele cari sunt în legătură cu budgetele, în total 53 din 114; apoi am făcut reîntórcerea aprópe radicală a legii învățămîntului profesional, votată de liberali acum un an sub direcțiunea d-lui Haret, la legea d-lui Carp, votată în 1894. Și în acésta lege în realitate din 79 de articole din legea d-lui Haret am readus 73 articole din legea d-lui Carp și veți vedea pentru ce. Afără de acestea, avem numai 7 articole noui pentru școle noui, cari se creiază prin înființarea învăța-

mîntului primar superior. Prin urmare, am făcut numai mici modificări și adăogiri și încolo armonizarea necesară relativă la legi votate în diferite epoce între 1893 și 1899.

D-lor, era óre necesar să se facă aceste modificări sau nu?

Nici nu mai rămâne îndoială că trebuia să se facă aceste modificări și cred chiar că se vor mai face și în viitor și iată pentru ce.

Legea învățămîntului de la 1864 a rămas în vigóre neschimbată pînă la 1892, când pentru prima óră — meritul cade d-lui Tache Ionescu — s'a votat legea organizării ministerului și la 1893 reforma seriósă a învățămîntului primar și normal primar; de la 1893 pînă la 1899 s'aũ schimbat și cele-l-alte legi. Înțelegeți tare bine că nu se putea ca o lege care a funcționat 30 și mai bine de ani, când ea se schimbă radical, față cu o situație cu totul alta, cei cari o schimbă să cadă absolut peste legea desăvîrșită către care tind. Iată de ce se fac aceste modificări spre o îndrumare mai definitivă și tocmai de aceia, ce aũ lucrat la ele ca d-l Take Ionescu. De alt-fel, d-lor, legile acestea trebuiesc să se modifice și

în raport cu necesitățile timpului și față cu situația finanțelor țerei.

Cine, domnilor, e autorul acestei schimbări! D-vóstre o sciți cu toții, n'am nevoie să vă spun; în momentul în care am avut onórea să trec la Ministerul Instrucțiunei, acest proiect de lege era deja făcut absolut în total de d-l Take Ionescu, eú l'am iscălit numai, adăogând mici modificări pe cari le-am cređut necesare. Înțelegeți dar tare bine că tot meritul acestei reforme cade și de astă-dată deplin asupra d-luși Take Ionescu, răspunderea însă o iaú pe deplin eú, care am iscălit acest proiect de lege și nici nu mai rămâne îndoială că mulțumesc din tótă inima iubituluși meuș coleg, căci suntem, cum vėd, în luna de miere (ilaritate), după cum đicea onor. coleg de la Iași, care s'a adresat personal numai mie, în critica sa, nu ca alții cari aú uitat acest lucru, fiind prea puțin delicați către mine și absolut puțin reverențioși față cu d-l Take Ionescu.

Din momentul ce l'am iscălit, iaú tótă răspunderea, prin urmare mie trebuie să mi se adreseze răspunderea tuturilor greșelelor, dacă

sunt greșeli și, d-lor, din acest punct de vedere, sunt fericit că am luat un proiect de lege pe care din tótă inima l'am împărtășit, făcut de d-l Take Ionescu, de a cărui inteligență și practică în cele școlare nu mai e nevoie să vă vorbesc, și care mai ales e și cel mai vechi ministru de Instrucție, căci a fost aproape 6 ani ministru de Instrucție publică.

El avea și inteligența și priceperea specială și practica necesară, pentru a face acest proiect de lege,

Vedeți că nu am nimic ce să-mi reproșez, ci din contră vă presint un proiect de lege de a cărui importanță și utilitate sunt cu desăvârșire convins.

S'a mai spus că proiectul a fost prelucrat în mister; da, a fost așa lucrat, póte, fiindcă l'a lucrat d-l Ionescu singur; dar ce voiți să-și fac eú dacă acesta e modul d-sale de a lucra; tóte proiectele sale le lucréză singur. Eú însă l'am pus în discuțiune și l'am discutat cu persónele competente, pe carí eram ținut să le consult!

Mi s'a mai spus că am tipărit proiectul în număr restrîns. Așa e, l'am tipărit la început

în două sute exemplare, și nu e vina mea, căci nu mai aveam bani, robinetul rentei nu mai curge; cu toate acestea am mai tipărit în urmă 400 și în urmă alte 600, deci în total peste 1.200 exemplare, căci mi se cereau mereu. Și am dat la toți cari l'au cerut.

Dar ce voiți, e necesar a se stabili și aci o legendă. Aū venit persoane serioase să mă întrebe dacă permit să li se dea proiectul! Ce voiți, am crescut noi în copilărie înbuibați de povești, acum legenda, și mai ales cea rea, prinde cu ușurință.

Nu l'am tipărit deci proiectul ascuns, și nu aveam nici un interes să știu ascuns un proiect de reformă, care fatal avea să fie discutat în public, în ambele Corpuri Legiuitoare.

Din contră, orice modificare bună care s'a propus am primit-o și sîntem gata să primim orice modificări bune cari s'ar mai propune.

S'a mai dis, d-lor, că nu am consultat corpul profesoral.

Dar, bine, acest proiect nu e o reformă desăvîrșită, și nu înțeleg pentru ce aș fi făcut această consultațiune în mare? Unde am ajunge cu acest sistem, ca la toate proiectele ce

se lucrăză să se cheme delegați din toate școlile? Atunci și la cele-lalte ministere, ar trebui să se urmeze tot ast-fel. Așa d-l ministru de rășboi ar trebui pentru proiectele sale să chime delegați din toate gradele armatei, de la caporalii pînă la generalii și așa mai departe.

Eū cred, d-lor, că nu e nevoie de acēsta, și sînt personal contra unor ast-fel de pronunțiamente; e destul ca acela care face o lege, și care are rēșpunderea, să o studieze bine și să se înconjore cu toate sfaturile persōnelor pregătite pentru acēsta. Sciū că d-l Haret, cānd a făcut proiectul de lege a convocat mai multe persōne cu cari să-l discute.

Acēsta mi-era ușor să o fac și eū, căci nu aveam de cāt să convoc mai mulți prieteni colegi, de cari, de altminteri, din fericire am mulți în învățămînt, și de sigur că eram să cad de acord cu dînșii.

D-lor, îndată ce d-l Take Ionescu mi-a dat proiectul de lege, m'am adresat la acele persōne cari se isbesc dîlnic cu dificultățile tehnice, și cari puteau prin sciința și experiența lor să mă îndrumeze spre o cale și mai

bună. Ast-fel aũ fost directorii și inspectorii din minister, persoane cari aparțin la toate culorile politice, și fiind-cã d-l Bogdan a vorbit de junimiști, îi pot cita pe d-l Pangrati, unul din cei mai distinși profesori și care are înclinațiuni, mi se pare, către partidul d-sale.

Am consultat de asemenea între alții și pe d-l Gion, Onciu, pe d-l Meissner, care a fost la minister și pe când era d-l T. Ionescu ministru și cât a fost d-l Haret.

Ei bine, cu toții m'am consultat și am făcut modificările necesare. Prin urmare, vedeți că nu se pôte spune că legea a fost făcută pe ascuns pentru a o ține în afară de lumina sórelui și a veni prin surprindere cu dînsa, înaintea Corpurilor legiuitoare.

De altfel în ambele corpuri legiuitoare sunt numeroși profesori, care aũ luat parte la discuție, între delegați și ca raportori.

Dar să presupun că a fi consultat cât de mulți din colegii mei. Ce era să le spun? Ce era să-mi răspundă? Era să le arăt necesitatea în care ne găsim în cât să impunem scãderea salariilor. Ei bine, d-lor, rãspunsul

era natural și indicat. Sciam că nu o să le placă acésta. De ce dar să-i mai supăr?

În ceea-ce privesce examenul de admitere pentru gimnaziî, nu aveam nevoie să consult pe nimeni. Acest lucru l'am făcut pe când eram inspector general printr'o circulară și mai tóte rapórtetele directorilor de gimnaziî și licee, spun că nu este altă măsură mai bună.

Recunosc însă că chiar acéastă măsură va presenta óre-carî dificultăți practice; dar practica ne-a dovedit că prevederile legei actuale sunt mult mai rele, de óre-ce vin copii din școlele rurale și trec înaintea celor-lalți. S'a citat casurî unde în un oraș aũ fost primiți numai copii rurali, carî fără să fi fost mai bine pregătiți, aveau însă note mai mari.

Un sistem bun, ar fi acela în care să se priméscă toți copiii un an de șile în gimnasiũ, an în care să se facă selecția lor; acésta ar necesita însă cheltueli enorme, pentru care ar trebui să se ție în anul prim, doué până la trei sute elevi, pe lângă fie-care școlă, și în urmă gândiți-vé ce greu ar fi de a-i depărta pe cei slabi, după ce aũ fost un an în gimnasiũ, mai

ales la noi, unde intervenirile sunt așa de numeroase și imperative.

In ceea-ce privesce examenul de admitere la Universitate, am găsit că sistemul este bun, mai ales că numărul studenților la Universitate, crește din zi în zi în mod exagerat. Astăzi avem peste 2.500 de studenți numai în București. In urmă la Universitate am discutat de vreme acest lucru, și nu știu ca cine-va să fi fost în contra.

In privința taxelor școlare, recunosc că nu am avut curagiul să le pun de la început în proiectul de lege, așa după cum aș fi dorit eu, pentru că găsesc că taxele școlare sunt absolut utile. Le-a pus însă Camera, și foarte bine a făcut.

Dar s'a ȳis că, prin aceste taxe oprim lumina. Acest argument s'a adus chiar de unii din colegi! Ce trist lucru. Ce puțin ne apreciam, ce puțin ne cunoșcem!

Ce să ȳică străinii de noi, profesorii, când noi ne credem capabili, unul pe altul de a opri masele poporului să pătrundă spre cultura mare.

Muncesc de trei-ȳeci ani, și tot trecutul meu protestă contra acestei rēutăcioase insinuațiunii.

Nu e admisibil ca copiii ómenilor avuți să învețe la licee gratuit și în acelaș timp, să nu facem nimic pentru cei cu adevărat sėrmăni și sėrguitori. Primii vor plăti și cei de al doilea, grație acestor taxe școlare, vor putea fi ajutați, li se vor da haine și cărți.

Eă doresc, și am susținut'o cu altă ocașie, ca copiii deștepți și sãnătoși de sãtenĩ, să fie cu totul crescuți, dar crescuți în adevăratul sens al cuvântului, și ca cultură și ca educație, pe contul statului.

Nu eă aș pune hobarocul, cum s'a đis, pe lumina poporului.

Un lucru măi am de răspuns și anume, că d-l Sturdza ca și d-l Haret recunosc necesitatea acestor taxe; sunt convins că d-lor le vor măi ridica, ceia ce le doresc, și le dau prin anticipație aprobarea mea; căci, nu măi e permis ca în țara Romănescă, unde avem 90 de milióne afectați datoriei publice să măi încărcăm budgetul cu 35 de milióne, pentru instrucțiunea publică. Trebuie ca toți să plătescă învățămıntul secundar și superior, afară bine înțeleș, de cei lipsiți și meritoși. Număi ast-fel vom fi în pozițiune să avem și noi un

învățămînt secundar și superior la înălțimea celui din Germania și din Francia.

Grație gratuității învățămîntului, în mare parte, am ajuns în situația actuală.

În sfîrșit, d-lor, relativ la ce alte puncte eram să mă consult pe colegii mei. O să vedeți, d-lor, că în această lege, se prevede ceva destul de util și destul de avantajos pentru învățătorii muncitorii.

Prin legea actuală se prevedea ca învățătorii buni să fie recomandați de către autoritățile superioare școlare spre a li se da o gratificație de 180 lei anual; noi, prin proiectul de lege în discuțiune, am venit și am schimbat această dispozițiune propunînd în locul ei, înaintarea lor pe loc, și credem că această măsură e mult mai bună.

Am constatat prin rapórturile primite că această măsură, devenise un îndemn la dezvoltarea relelor instincte. S'a constatat că tocmai cei mai puțin merițoși luaă premiul și că adesea s'a falsificat catalógele și s'a scuzat absențele nemotivate, pentru ca învățătorul să-și justifice activitatea. Raportul Inspectorului

general Meissner e aicea pentru a vă proba până la ce punct răul se întinsese.

Prin propunerea noastră, răul acesta e înlăturat.

De alt-fel ea e îmbrățișată și de d-l Haret, pentru că găsec în minister încheierea sa, prin care voia să propună un proiect de lege în acest sens, să pună și d-sa capăt acestei stări de lucruri păgubitoare demnității și utilității școlei.

Față cu vechea stare de lucruri, care da loc la atâtea nedreptăți și nemulțumiri, din partea învățătorilor cari pe viață erau legați de cariera de învățători rurali, fără nici o perspectivă mai bună, noi am hotărît ca acești învățători să pótă căpăta apuntamientoe mai bune, în urma unui examen, și tot în urma acestui examen, după un stagiū ore-care, după vechime și prin distincțiune, să pótă veni de la țară la oraș, lucru, pe care 'l găsim admirabil de bun cu atât mai mult cu cât în viitor, sper că nu vom avea de cât școle de învățători, de ore-ce cele de institutori, nu aū rațiunea lor de a fi separat și nu sunt nicăeri în Europa de cât la noi. Cu tóte că ele aū

dat róde admirabile, sper că pe viitor cele de învățători vor face același lucru, și vom avea un singur fel de școle, pentru un singur fel de învățători.

Prin acest proiect de lege am mai luat pozițiunea de a trece școlile de agricultură și școlile de meserii din nou la Ministerul Agriculturii și Domeniilor. Sciți cu toții că toate aceste școli, prin legea d-lui Haret, au fost alipite de Ministerul Cultelor și Instrucțiunii publice. Noi am crezut, din contra, că locul lor este mai indicat la Ministerul Domeniilor.

Ei bine, în privința acésta n'am văzut pe nimeni să ne facă o obiecțiune serioasă, cu toate că mă așteptam la acésta, pentru-că d-l Haret ține mult ca aceste școle să fie la Ministerul Cultelor și Instrucțiunii publice.

Acésta probéză până la evidență că noua dispozițiune luată este împărtășită acum de toți, și mai cu sémă de când d-l Aurelian, care este un partizan foarte cald al păstrării acestor școle la Ministerul Domeniilor, a reintrat în rîndurile liberalilor. Cred că aceste școle cu totul speciale, vor rămâne pentru tot-d'auna la Ministerul Domeniilor, pentru că ele n'au ce

căuta la Ministerul Cultelor, și d-l Aurelian pe viitor cred că nu va mai avea supărarea de a vedea trecerea acestor școle la alt departament, din partea noului său coleg, după cum altă dată, sub răposatul Câmpineanu, acesta îi făcu marea supărare de a-i lua direcțiunea școlii de agricultură pe când erau colegi în acelaș minister.

In ce priveste schimbarea legii învățămîntului profesional, nu am făcut de cât a relua legea d-lui Carp.

De alt-fel, cine cunoșce pe d-l Carp, vechiū și ilustrū personaj nu numai politic, dar și agricultor, va înțelege cu ușurință pentru ce ne-am reîntors la legea propusă de d-sa, lege care de alt-fel, dacă nu dăduse rōde admirabile, dar nu e mai puțin adevărat, că nu dovedise nici lipsuri, grație căroră, cine-va să fi fost autorisat a o înlocui așa de curînd, în loc de a o fi modificat puțin, după cum am făcut de astă dată.

Prin urmare, d-lor, din obiecțiunile aduse acestui proiect de reforme parțiale a legilor învățămîntului, nu rămâne nimic în piciōre.

Tōte dispozițiunile acestui proiect de lege

sunt cât se pöte de bune, în cât nimeni nu pöte face o obiecțiune seriósă și utilă. Dar ni s'a obiectat, cum ați vedüt, că n'am consultat pe profesori. Nu i-am consultat, pentru-că după cum v'am spus nu era util, și apoi nici nu-ı puteam chema în timpul cursurilor în Bucuresci pentru nisce modificări atât de mici. E curios însă a constata că ceea-ce ni s'a imputat mai mult de către d-l dr. Bogdan, sunt toemaı dispozițiunile art. 48, 49 și 50, în care se prevöd pedepse, cam serióse pentru profesori. E drept, a constata însă că aceste dispozițiuni aü fost trecute în legea d-lui Haret toemaı după ce s'aü consultat profesorii. Iată dar ia ce rezultat, în mod practic, a servit consultarea cu ei. E mulțumit d-l Bogdan de ast-fel de rezultat? Mai doresce consultarea colegilor? Ei sunt prin urmare, aceia cari aü cerut aceste pedepse severe, și în contra lor eü n'am nimic de đis.

Pedepsele dacă sunt severe, ce voiți să fac eü? Să le schimb? Nu, căci găsesc că trebuie pedepse severe pentru acei dintre noi, profesorii, cari se fac pasibili de ele.

Iată, prin urmare, réul în ce privesce și

acéstă parte. Aşa dar obiecţiunile numeroase ce s'aũ căutat a se aduce acestei legi nu sunt întru nimic serioase, ceea-ce probéză că legea acésta are o mulţime de dispoziţiuni fôrte bune. Şi dacă singura obiecţiune seriósă ar fi numai crearea de şcolî primare superióre, ea face onóre propunătorului, d-lui Take Ionescu.

Ele ar fi trebuit să fie înfiinţate încă de la 1864; pentru-că dacă de atunci ar fi fost înfiinţate aceste şcole, n'am mai avea astăzi mulţimea de nenorociţi competitori, neapţi pentru o muncă seriósă şi productivă, întâlnind postulanţi la fie-care moment cari vin să céră numai slujbe. (Aplause).

Din contră, d-lor, prin înfiinţarea acestor şcole, facem şi noi aceea ce există şi în altă parte, unde băeţii cari termină aceste şcolî îşi îndréptă paşii în altă direcţiune.

Ei bine, copiii eşind astăzi la 12 ani cel mai târziu, din şcolele primare, sunt prea frageţi de a intra în comerţ sau industrie; 'i luăm în aceste şcolî unde vor sta 4 ani şi atunci instrucţiua lor va fi completă, fisicul destul de dezvoltat; vor fi deci mai apţi a intra în comerţ sau industrie.

De alt-fel, nimeni nu a cutezat a le combate pe față, a nega utilitatea și oportunitatea lor.

Au căutat, din contra, a lovi în d-l T. Ionescu, spunând că ideia primă ar fi a altora.

Ideia primă? Nu e de la noi și nu acésta mă importă. Cine a realizat'o, cine a căutat să-î arate la noi rostul, în legătura ei cu școlile de comerț și cu seminariile, a aceluia e meritul, și acesta este d-l Take Ionescu.

S'a obiectat contra acestor școlii că programul lor ar fi o repetițiune a celor primare. Totul în școlii este o repetițiune. Noțiunea adevărului începe din școla primară și se repetă desvoltându-se până la Universitate.

În aceste școlii vor învăța însă cu totul altceva de cât în gimnazii; vor învăța noțiuni de comptabilitate și vor căpêta o îndrumare către școla de comerț, înlocuind școlile de comerț de gradul I și vor trece la cele de gradul al II-lea, de unde eșind, vor putea intra ca comptabili la bănci, căci sunt fericit a constata că în țară este o mișcare care stimulează la muncă în acéstă direcție.

S'a creat multe bănci și societăți coopera-

tive, cari tóte stimulează la muncă, la economie și desvoltă emulația și încrederea mutuală. In ele absolvenții șcólelor de comerț vor fi bine veniți.

In ceea-ce privesce comerțul însuși, numai în acest mod vom produce pe viitor comercianți români.

Am cerut dilele acestea să mi să trimită știință despre absolvenții șcólelor comerciale și am vădut că numai două fac comerț în adevăratul sens al cuvântului, prin faptul că părinții lor sunt din fericire în capul unor mari case de comerț. Toți cei-lalți sunt la bănci și societăți financiare. Pentru a salva comerțul nostru, eū cred că nu cu actualele nóstre școli vom isbuti.

Cred, că trebuie ca ucenicii noștri, cari lucrează în diferite case de comerț, să fie ajutați și instruiți în cursuri de séră. In șcóla acésta se vor forma comercianții noștri cari doresc să aibă cel mai mare succes în mișcarea nóstră economică națională.

S'a făcut în urmă mare sgomot că s'a dat un loc prea mare femeilor în învățămînt.

D-vóstră sciți că din antichitate, femeia a

fost un factor important care a luat parte la mișcarea culturală. Aș fost Universității cari aș avut numeroase femei, ca profesori, în nordul Italiei; de curînd a murit Madame Cova-levski, care a fost profesora la Universitatea din Copenhaga, tocmai la facultatea de științe, secțiunea matematicelor.

Critica ce se aduce în această privință se explică. Este acum o legătură între liberali și socialiști; s'a crezut că voim să isbim în socialiști introducînd femei în învățămîntul primar la sate. Ei vîd în această dispoziție o armă îndreptată contra noilor tovarăși. Și această a avut-o în vedere d-l Take Ionescu de sigur, cînd s'a gîndit să trimită femeile ca învățătoare la țară, căci prin natura lor ele sunt mai liniștite. Eū privesc lucrul înșă și din alt punct de vedere; în acēsta vîd o inovație fericită în ce privesce satele nōstre, căci pe bărbați îi luăm în armată și cînd se întorc aș alte noțiuni de țară, de muncă, de igienă și alt respect de autoritate; fetele rēmân înșă în sat și pînă acum aș fost conduse în școli de învățători fără ca nimeni să se ocupe de ele sau să caute a le utiliza și pregăti în mișcarea

nóstră de regenerare și desvoltare pe tóte terenurile utile. Cred că învățătóarele duse la țară, vor face ca multe din industriile casnice, ađi pèrite, să reîncépă, căci în timpul ernei, femeile nu fac nimic; ele vor face din sátencele nóstre mai bune gospodine, femei mai harnice, mai bune mume și românce.

Astă vară visitând lucrările noi am profitat de ocașie pentru a visita și școlī rurale; am fost la unele sate unde am găsit cea mai perfectă ordine, lecțiunile făcându-se în regulă și ca învățătóare era o fată modestă, care-și căuta de lucru; lângă Bucureșci este o femeie care de 15 ani este învățătóare și a pregătit o mulțime de femei să cósă și 'și câștigă hrana lucrând pentru sátenī și pentru hainele celor-alte femei. Acest lucru nu se póte face cu învățămīntul dat numai prin bărbați. Nu este dar numai lupta contra socialismului, căci și femeile pot să fie socialiste; din contră, ținem sémă și de necesitatea că și fetele să vină la școlă și să fie cine-va apt ca să se pótă ocupa de dînsele. Mai este încă și un alt punct de vedere, acela al educațiunii speciale ce trebuie să se da copiilor nóștri, carī adesea sunt de-

prinși cam rău chiar în orașe. Aduceți-vă aminte câte expresiuni triviale se întrebuintează, chiar pe stradele capitalei, la liceie. Contactul însă de mică cu o femeie, îi vor face mai cuviincioși, mai buni, mai afectuoși.

S'a spus, d-lor, multe asupra acestor femei, dar am putea spune acelaș lucru de învățătorii neînsurați. Trecutul, oricare ar fi el, nu trebuie să ne facă să nu vedem rolul ce trebuie să aibă femeile, în ceea ce privesce învățămîntul primar pe viitor. Mediul se schimbă, și cu el și moravurile, astfel că femeile, vor fi mai respectate și mai mult ajutate ca în trecut, spre a-și îndeplini misiunea lor.

În ceea ce privesce învățămîntul la orașe, oricare Ministru va fi, sper că va întrebuinta sistemul acesta, în școlile primare cu deosebire în ce privesce clasa I și II, unde ele sunt mai indicate.

D-lor, s'a făcut încă multe critici acestei legi, cu toate acestea sunt câte-va lucruri admirabile în ea.

Ast-fel, e domnilor, și ceea ce privesce regularea situațiunii vechilor învățători și profesori; cred că cu legea acesta vom sfîrși mai

curînd, ca să scim unde ne aflăm cu învățătorii și profesorii, cari până acum din lipsă de concurs, nu au putut să aibă o situațiune definitivă.

S'a făcut o obiecțiune serioasă de d-l dr. Bogdan, în ceea ce privesce suprimarea docenților. Nu cred că era bine, ca în legea noastră să luăm docenții de la Germani și agregatii de la Francezi și să-i păstrăm și pe unii și pe alții. Nu cred ca la facultatea de litere și de științe, ar fi bine să-i păstrăm. Ceea ce se impune neapărat e să avem agregati, și nu vă speriați de numărul mare al lor, legea prevede maximul, care îl vom atinge foarte târziu. Agregatii ne sunt necesari fiind deja oameni cu o cultură superioară și fiind că ei vor constitui reserva, din care pe viitor să putem lua elementele necesare, ca să înlocuim pe profesorii cari trec la pensie sau dispar prin mörte, ceea ce ne-a lipsit cu totul până în present, lipsă ce constituie în mare parte o cauză de slăbire a Universității noastre, adesea fiind nevoiți a improvisa profesori.

Nu s'au pus agregati la facultatea de teologie, fiind-că, pe lângă toate Episcopiile avem

o mulțime de clerici ómení distinși, licențiați sau doctori, cari sunt convins că vor servi ca pepinieră din care să recrutăm pe profesori la facultatea de teologie. Tot la întrebarea P. S. Sale Episcopului de Vâlcea, vè mai spun că în casul când se va îmbolnăvi vre-un profesor, la acea facultate sau 'și va lua concediú, unul din colegii săi îi va ține locul, fără să avem nevoie de agregați.

În ceea ce privesce partea cea-l'altă, relativă la cestiunile cari le-aú pus în discuțiune P. S. Episcopul de Rîmnic, le las anume ca acela care a făcut mai mult de cât orí-cine în această țară pentru cler, în ceea ce privesce organizarea Seminarilor, crearea legii Seminarilor și a clerului, are să aibă bunătatea să răspundă.

Eú sunt fórte liniștit în această privință; póte că P. S. Vóstră sciți cât am luptat și lupt pentru sfînta nóstră Biserică ortodoxă română; din nenorocire însă, nu am fost tot d'auna înțeles, chiar de persóne cari ar fi trebuit să ne secondeze în această privință.

Noi, cari am făcut câte-va societăți de Economie, ne-am întrebat dacă nu este bine să

facem ceva și pentru religiune; ast-fel ca pre-tutindenii și cu deosebire în școli și în armată să introducem credința, ca la Pasce să vedem bisericile noastre mai pline de lume, ca să in-troducem în familie sentimentul religios, ca școlile particulare să fie mai de aproape îngrijite, în ceea-ce privesce cursul religiunii și adevărata educațiune creștină.

Ne-am întrunit de câte-va ori în acest scop, însă, cu venirea partidului nostru la guvern, am fost ocupați cu totul în altă direcție, ast-fel că am mai temporisat puțin.

S'a făcut puțin. Care a fost efectul însă? În cercul care trebuia să ne aprecieze, fiind-că vrem să punem în prima linie persoanele cele mai respectabile, n'am fost înțeleși. Nu vor-besc de opozițiune; căci întâiul discurs făcut de d-l Sturdza la Ploesci, a fost ca să ne tra-teze de vînduți Rușilor, acésta ca răsplată a sentimentelor noastre bune, pentru că am voit și noi laiciii să ajutăm mișcarea bună în ce privesce religiunea ortodoxă (Aplause).

A trebuit să intervie în luptă unul din pro-motorii ideii, d-l Dumitru Olănescu, în urmă d-l Al. Ghica, pentru ca să mai opréscă cu-

rentul ce să stîrnise de d-l Sturdza cu ortodoxismul său pătimăş.

Sunt încă câte-va cestiuări cari vîd că au fost criticate chiar de foştii mei colegi de la instrucţiune. Aşa :

La art. 70 bis s'a pus o dispoziţiune fôrte utilă, ca atunci când şi femeea şi bărbatul sunt învăţători şi când sunt depărtaţi unul de altul, să-i putem aduce în aceeaşi localitate, schimbând în locurile lor pe învăţătorii mai tineri. Sunt peste două-zeci de persoane în învăţămînt căsătorite şi cari stau unul la Dorohoiu şi altul la Severin. Am aici actele unei institutóre, al cărei bărbat, căpitan, a cerut divorţul, de óre-ce nu póte trăi în acelaş oraş cu dînsul. Noi ne-am gândit să punem acest articol în lege şi pentru acésta am fost aspru criticaţi de foile liberale. De ce să se crédă numai de cât partea rea, că acéstă dispoziţie bună şi morală, e pusă numai spre a lovi în inamovibilitatea învăţătorilor.

S'aú prevădut chiar lucruri pe cari le uitase d-l Haret; ast-fel avem astăzi dece institutori bolnavi incurabili, dintre cari unii în Mărcuţa, pe cari nu-i putem scóte la pensiune. S'a pre-

văduț la acești nenorociți modalitatea ca să pótă fi scoși la pensiune, ca să încetăm odată cu situațiunea acésta de a avea suplinitori la suplinitori, cum este astăzi în învățămînt.

Sunt încă câte-va cestiuni la cari ar trebui să răspund. Ast-fel în ce privesce diplomele de doctorat de a se da de facultățile noastre numai în urma unui decret ministerial. D-l Haret când a făcut legea nu era tocmai convins că acésta măsură de a trece doctoratul la tóte facultățile, ar fi bună și oportună. D-sa nu mă susțineă când spuneam în consiliu să pună examenul de doctorat la tóte facultățile, în dorința mea ca facultățile de litere și de științe să dea doctoratul. În urmă a pus lucrul în lege. Dar a'l admite imediat și quasi imperativ e greu.

Neapărat nu avem decât noi, profesorii, să facem ast-fel ca să se pótă da aceste diplome. A le prevedea din nou acum ar fi a se crea dificultăți budgetare, căci ar trebui să se creze catedre din nou, și cheltueli incompatibile cu mijlócele de cari vom dispune câți-va ani de acum înainte.

Mai mult decât atât: aceste facultăți sunt

ele pregătite de fapt ca să pótă da doctorate? Incontestabil că e un progres enorm în învățămîntul superior al nostru; nu se pot compara universitățile nóstre de acum cu cele de la 1880 sau chiar de la 1885. Totuși cred că cu tótă dorința mea personală, dispozițiunea din proiectul de lege e mai prudentă. Eū sper că în curînd tóte facultățile vor face acest lucru cu distincțiune. Și dacă este o facultate care face cinste acestei țeri este cea de medicină. Sunt convins că după facultatea din Viena, cea care are precădere mai mare în acéstă parte a Europei, este cea din Bucuresci. Lucrările făcute în ea sunt recunoscute în lumea sciințifică. Se execută operațiuni noui. Străiniți din peninsula Balcanică vin cu încredere a se căuta în Bucuresci. Sunt convins că în curînd tóte cele lalte facultăți vor face același lucru. Facultatea de drept a făcut progrese mari, de asemenea facultatea de sciințe. In raportul meu pe care 'l-am făcut acum câte-va zile ca Secretar general al Societății de Sciințe, am arētat că avem aprópe 250 de lucrări noui făcute în Bucuresci și publicate în presa internațională.

Dar de aici până a face ca doctoratul să fie o realitate, este o mare depărtare și greutate. De aceea am lăsat că dacă se vor găsi profesori cari să pótă pregăti studenții pentru a putea trece examenul de doctorat n'aũ de cât să se arate și Ministerul va hotărî prin o singură decisiune, fără a mai fi necesitate de o nouă modificare a legii. Și se va face doctoratul și la noi, ceea ce doresc din inimă, după cum se face și la Cernăuți, la Cluj și în alte părți. Și sunt convins că doctoratele noastre vor fi mai bune de cât unele ce ne vin astăzi din țerile ce 'l daũ pentru Orient!

În ce priyescę faptul că s'a pus că pôte cine-va să ajungă agregat fără ca să fie doctor, veți înțelege tare bine, d-lor, că în sine nu este o fericită schimbare, și nici nu se pôte concepe ca la Universitatea noastră să fie cine-va numit pe viitor profesor fără să fie doctor.

Doctoratul chiar nu însemnéză mai nimic, această diplomă acum este ceva curent. Trebuie ca alături cu doctoratul să se cêră încă lucrări originale făcute în urmă și această trebuie să se cêră din momentul ce noi tindem a da și doctoratul, la tóte facultățile noastre. S'a avut însă

în vedere, că din momentul ce sunt licențiați de valoare din facultatea noastră, și sunt, să nu-î oprim de a intra ca agregati, căci nu e vina lor dacă acum ei nu pot trece doctoratul aici. De altmintrelea ómenii superiori ca Odobescu și Hasdeu n'aú fost de cât licențiați și aú fost profesorii cei mai distinși ce a avut țara.

Nu diploma face pe om.

Totuși vă declar încă o dată că acéstă dispoziție nu este o schimbare din cele fericite și suntem convinși că nu va mai ajunge nimeni, nu profesor, dar nici agregat fără să fie doctori în specialitatea lor și fără să fi făcut în plus și numeroase lucrări originale.

În ceea ce privesce recrutarea profesorilor, iubite coleg, o scii mai bine ca mine, putem face cea mai bună lege, nu legile sunt adesea-orí obstacolele spre o îndrumare bună; legile se pot eluda, scii că concursurile conform legii de la 1864 aú avut și parte bună și bine aplicate ele pot să dea rezultate admirabile, dar scii prin câte grele încercări am trecut. Că de ce să fie pentru agregati și nu și pentru profesori? Apoi legea d-lui

Haret permitea numirea pe baza lucrărilor științifice și ați vădut că nu a dat rezultate tocmai bune! Și acesta trebuie să o recunoască nu din cauza legii. D-ta o știți tot așa de bine ca și mine.

Că de ce nu punem aceleași condițiuni de admitere pentru agregați și la facultățile de litere și științe ca la cele de drept și de medicină? D-lor, la facultatea de drept, și să-mi dați voie să vorbesc și de cea de medicină, unde mă pricep mai bine, căci am trecut pe vremea și doctoratul în medicină, la facultatea de medicină candidații se pot împărți în 2 categorii: pentru medicina internă și pentru chirurgie și pot concura mai mulți o dată, nu în același mod se poate face tot astfel și pentru facultățile de litere și științe și dacă pentru acestea din urmă s'a înlocuit concursul prin lucrări, s'a făcut pentru că câte o dată este peste putință a se găsi mai mulți cari să se ocupe pe același teren, astfel că ei trebuiesc judecați individual. De exemplu, la științe ca și la litere sunt câte 3 secțiuni și candidatul pentru științele fizice nu poate concura cu candidatul pentru chimie și vice-versa și cu atât

mai puțin cu cei de la științele naturale sau matematici.

Maî este, d-lor, o cestiune care supără pe mulți din colegii mei de la Universitate și cu părere de rău vîd că supără și pe colegul meu d-l dr. Bogdan. Este vorba de cestiunea posibilității, ca la un moment dat, senatul universitar cu avisul ministrului, sau numai ministrul, să aducă profesori sau însărcinați de cursuri străine la Universitate.

Și eî sunt profesor universitar și știu greutatea de a fi un bun profesor. Rog să se scie și să se credă, că și eî am lucrat pentru Universitatea română, pe care o iubesc și cinstesc. Dar la noi, unde nu avem așa mulți ómenî învățați, se póte întîmpla ca la un moment dat să nu avem pe nimenî care să póta ocupa bine o catedră de Universitate; în acest cas, pîna să putem găsi un român capabil, este bine să putem aduce un om ilustru din străinătate, care póte chiar se va împămînteni și va rămîne la noi.

Avem atâta nevoie de ómenî învățați și de omenie. Eî nu sunt nici odată prea mulți în o țară.

De alt-fel cerem acésta în mod excepțional, pe când în toate țările din lume se face așa; ast-fel Italia, care, orî-ce am dice, ne este superióră, a luat pe Körner din Belgia, pe Moleschott și Schiff din Germania, pe Naquet din Franța; chiar docta Germanie, care pôte are bărbații cei mai culți, are și străini la Universitățile sale. La Universitatea din Berlin este și un român, fiul d-rului Glück, are pe Vand'hof din Olanda, și chiar pe fiul unui israelit din Moldova de la Lespești, Meyerhofer. Vă citez în trecăt câțiva numai, căci alt-fel ar trebui spuse sute. Germanii orî unde găsesc un om de valóre îl aduc! In asta și stă forța superióră a Universităților lor.

In Franța, d-lor, am găsit, pe Silva spaniol, pe Henninger care era din Prusia silesiană, pe Assaky și alții.

Prin urmare, ceea ce a făcut Italia, Germania și Franța, putem să facem și noi și rezultatele bune cari s'aũ produs acolo, nu mē îndoesc că se vor produce și la noi.

Aș putea, d-lor, să vă citez un fapt care constituie o pată rea pentru noi.

Móre la Iași unul din veteranii învățămîn-

tului nostru superior, profesorul Cobălcescu, și fiind-că nu era nimeni care să pótă ocupa catedra, 8 anı a stat acéstă catedră vacantă; 8 anı s'aú trecut licențiați la acea facultate fără ca absolvenții săi să fi urmat cursul de geologie și paleontologie.

Ei, nu era mai bine să se fi adus un străin de valóre? Acum, e adevărat, vom avea un bun profesor, dar 8 anı a stat facultatea în suferință.

De altminteri, d-lor, și la noi s'a mai practicat acest lucru. Une-orı s'a nemerit cam rău, căci mi-aduc aminte că se adusesese la 1864 ca profesor de zoologie la Bucuresci un împăietor de animale din Italia, care a fost dat afară imediat, bine înțeleș.

Nu e mai puțin adevărat însă, d-lor, că am avut și străini cari aú adus mult bine țerii.

Am avut pe Davila, omul care a făcut atât bine țerii nóstre, și pentru care nu avem până astăzi încă nici una din probele de recunoscință publică ce i se cuveniaú în prima linie. Davila care a fost unul din cei mai eminenți profesori, era străin, dar să dea

Dumnezeu ca toți Români să-și iubească țara așa cum a iubit-o Davila.

L'am vădut cu toții cum lucra el și ca profesor, și ca medic, și pe câmpul de luptă.

Intâmplarea a făcut să mai avem un doctor tîner atunci, eminent profesor, d-rul Felix, pe care l'a luat Davila de la Muscel, unde era medic de plasă și l'a adus la Universitate. Eū am fost elevul său și sciū cât a lucrat.

Am mai avut, d-lor, pe anatomistul Copenisky, care a murit, profesor la Universitatea din Cracovia, și care la 1878 a luat medalia de aur pentru lucrările sale la Paris. Noi 'l dădusem afară ca străin ca să-și pue ministrul în loc pe un favorit al său (Ilaritate, aplause).

Să nu fiū acuzat, d-lor, de străinism în sentimentele mele. Sunt trecuți două-deci de ani de când în mod modest, clar, persistent și ca român și ca profesor 'mă îndeplinesc cu sfințenie datoriile mele.

Imi iubesc neamul, iubesc Universitățile și le doresc cât mai curînd, cât mai mare progres. (Aplause).

Nu eū voiū lovi în prestigiul lor și în demnitatea țerii mele, cu atât mai puțin când e

vorba să aducem și câți-va ómenī de valóre din străinătate, când ne lipsesc aici.

Maī e, d-lor, alt-ceva și maī important încă. In acest proiect de reformă a legiī d-luī Take Ionescu, s'aū prevăđut lucrurī admirabile și din alt punct de vedere.

Sciți, d-lor, că noī nu avem școlī speciale, nu avem politechicum. Eī bine, s'a prevăđut în acéstă lege ca Facultățile să aducă și conferențiarī, carī să facă cursurī speciale. Așa de exemplu, s'ar putea înjgheba pe lângă facultatea de sciințe o școlă practică de chimie, față maī ales cu avīntul pe care 'l iea industria petroleuluī la noī, care după cum cred, va fi maī mult la noī de cât chiar în Rusia. Să putem pregăti în mod practic eleviī facultății ca să pótă fi întrebuintați în diferite fabricī, iar nu numai ca profesorī.

De asemenea s'ar putea forma în unire cu școlă de podurī și șosele, o școlă de arhitectură, o școlă de mine. Tóte acestea nu se pot face de cât grație acestor cursurī suplimentare, și unde nu avem specialiști din țară să aducem și din străinătate.

Părerea mea însă fusese și este încă cu to-

tul alta. La un moment dat, fiind inspector general, mi-am permis să fac un raport, care e chiar publicat în broșuri, prin care ceream — acésta e convingerea mea și aș fi fericit să vĕd că va fi un ministru care să o realizeze — următorul lucru.

D-lor, Bucuresciĭ a fost tot-d'auna un centru de cultură și pentru Români și pentru Greci și pentru Bulgari. Din Bucuresci s'aũ dus tipografi până la Tiflis; din Bucuresci, sub Brâncovénu, s'aũ trimis cărți tipărite în limba grécă, cu caractere arabe, până în fundul Asiei-Mici. — În secolul trecut s'aũ adus aparate sciințifice și erau profesori cari aveau câte 2—3 doctorate de odată. — Convingerea mea este însă că Capitala țerii românesci, nu va putea să ajungă acolo unde aș dori, numai cu limba română.

Să facem cursurile în limba maternă, la Universitatea noastră, însă să admitem alături și o Universitate liberă, unde să se predea cursurile și în limba germană și francesă; la care să putem aduce câți-va străini, cari vĕ asigur că vor stimula mai mult și pe ai noștri, ne vor pune la muncă mai mare și pe

noi. Din această emulațiune fericită pe calea culturii mari, cu toții vom beneficia și în prima linie țera noastră.

Cu sistemul acesta, d-lor, vom atrage pe toți străinii din Orient; căci astăzi sunt sute de tineri bulgari, bursieri ai statului, cari se duc în străinătate. Ei bine, pentru ce ar prefera ei localități mai depărtate și n'ar veni la noi? Când am avea cursuri predate într'o limbă internațională, vă asigur că Bucuresciul va deveni un adevărat focar de lumină în Orient, și noi am câștiga din toate punctele de vedere. Acei dintre noi, cari ar fi destoinici, vor face cursuri și în limba francesă și în limba germană, iar elevii străini prin contactul lor cu populațiunea română, vor învăța și limba română, și când se vor întorce în țară la ei, pe lângă cele-lalte limbi străine vor vorbi și limba românescă. Prin urmare, din acest punct de vedere, sunt convins că ne-am ridica mult, dacă am admite o Universitate liberă.

Să nu credeți că va costa mult, pentru că am făcut și calculul necesar și am vădut că cu profesori străini, cari au concediū două-

trei luni în țară la ei, s'ar putea să facem ast-fel ca în timpul acestui concediū să vie la noi și să predea cursuri. Cu modul acesta, d-lor, nici bugetul nu va fi încărcat, și progresul va fi incalculabil de mare, pentru țara Românească (Aplause).

Am avea ast-fel în Bucuresei un buchet de cei mai iluștri ómenī de sciință din Europa. Gândiți-vē câtă lumină s'ar resfringe asupra țării, câte simpatii s'ar deștepta și nutri, ce viitor frumos s'ar pregăti Universității și neamului român.

S'a mai făcut o critică asupra legēi, din faptul că s'aū scăđut salariile fie la profesori, fie la modeștii învățători ai învățămīntului primar. Cine póte să credă că am făcut acēsta cu inima veselă; dar, trebuie să ne dăm sēmă că suntem într'o situație fórte grea. Să dea Dumnezeu ca acēstă încercare să nu dureze de cât doi, trei ani.

Să se scie însă, că e bine ca acest lucru să fie bine cunoscut de toți, că pe viitor funcționarii noștri, chiar când statul ar fi în pozițiune să plătescă mai larg, să se deprindă a trăi o viață mai modestă.

Profesorii și învățătorii, să nu părădă din vedere, că înainte de toate, ei sunt nisce apostoli, și trebuie prin urmare să se deprindă cu ideia muncii mai desinteresate, a abnegațiunii și a devotamentului.

Doresc să vie timpul ca ei să fie bine și larg plătiți; sunt și eu profesor și doresc acest lucru, dar a fi profesor la noi să se scie că nu mai e o carieră de liniște și avere. Cu atât mai puțin când e vorba de funcționari.

Cine doresce a fi milionar, și doresc cât mai mulți, căci milioanele lor însumate vor constitui averea țării, nu au ce căuta ca profesori și cu atât mai puțin ca funcționari.

Tendința să fie spre carierele cari produc mult și pentru individ și pentru Stat. Avem atâta necesitate de acest lucru.

În cât privesce această lege, în totalitatea ei, am primit-o cu inima deschisă, fiindcă sciam de la cine vine.

Eu știu să apreciez valoarea superioară a acestui om, și de aceea am primit legea, ca corespunzând unei necesități, și bugetare și economice. Am primit legea cu inima deschisă,

fiind-că sunt convins că dînsa ne va da r de bune, fiind-că t te aceste schimbări sînt un pas înainte în ce privesce reforma  nv ţ m ntului nostru.

Vă rog dar, să o votaţi a a cum e propusă,  i sînt sigur că veţi face un lucru bun (Aplause prelungite).

BIBLIOTECA
CENTRALĂ
UNIVERSITĂŢII "CAROL I"
BUCUREŞTI